

Prikaz

John Gray: *Black Mass – apocalyptic religion and the death of utopia*

Allen Lane, London, 2007., 256 str.

Crna Misa – religija apokalipse i smrt utopije, posljednja knjiga profesora Johna Graya s prestižnog londonskog sveučilišta *London School of Economics*, pesimističan je i mračan prikaz političko-filozofskih perspektiva za budućnost ideologije liberalne demokracije, čiji se sistem današnjim ratom u Iraku našao u kritičnoj fazi svoje egzistencije. Kroz analizu povijesne genealogije utopističkih ideala i kulture apokaliptičkih predviđanja, čiji korijeni sežu iz vremena ranog kršćanstva i srednjovjekovnih milenarističkih pokreta, Grayeva se teza kreće oko premise po kojoj su posljednja dva stoljeća, obilježena socijalizmom, fašizmom, komunizmom i liberalizmom, jedna prolazna faza u *religiji* kao općoj povijesnoj cjelini ljudskog roda. Budući da je povijest cikličnog karaktera, Gray tvrdi da je tom dobu velikih ideologija koje su počele jakobinskim terorom 1792. godine, kraj najavio poraz liberalne ideologije utjelovljenog u krvavom ishodu vojnog projekta demokratizacije Iraka.

Kao politički filozof, Gray se u svojim ranijim radovima zanosio s pionirima liberalne filozofije kao što su John Stuart Mill i Frederich von Hayek, te je u knjizi *Dva lica liberalizma* opisao liberalizam kao racionalni konsenzus za najbolji oblik života. Dakle, kao dokazani pobornik liberalizma njegova kritika dolazi s pozicija ideološkog razočaranja, a glavni uzrok propasti ne locira u površnoj strategiji i lošoj taktici provođenja vojnih ciljeva u Iraku već upravo u milenarističkoj suštini neokonzervativizma kao najradikalnijeg oblika liberalne ideologije. *Crna Misa* je na svojih dvjestotinjak stranica metodološki podijeljena u tri tematske cjeline: 1) povijesna opservacija nacizma i komunizma, čijim je porazima neokonzervativizam postao neminovni prirodno-duhovni sljednik milenarističke ideologije; 2) političko-filozofska metamorfoza konzervativizma u neokonzervativizam, praćena kroz uspon i pad *thatcherizma* osamdesetih i početkom devedesetih godina u Britaniji, 3) američko usvajanje, odnosno amerikanizacija apokaliptičnih i utopističkih aspekata *thatcherizma* koji rezultiraju američkim neokonzervativizmom, što će za posljedicu imati novi Zaljevski rat, te ujedno i poraz same liberalne ideologije.

Primarni cilj svake utopističke ideologije je "kraj povijesti" kao društveni vrhunac kojega su u dvadesetom stoljeću propovijedali i komunizam i fašizam. Međutim, budući da *komunistička utopija* i *tisućugodišnji Reich* nisu završili povijest već je povijest završila njih, postavlja se pitanje je li nakon pada komunizma i prevagom liberalne demokracije 1989. godine Francis Fukuyama svojom najavom kraja povijesti nesvjesno najavio neminovni kraj liberalizma. Gray tvrdi da upravo irački rat govori u prilog tome. U Iraku ni-

su poražene samo Sjedinjene Države kao strana u sukobu (po Grayu američka upotreba konvencionalnih metoda ratovanja protiv metoda terorizma je sama po sebi osuđena na poraz), već je to propast neokonzervativnog projekta širenja liberalne demokracije, te same ideologije kao takve.

Gray korjene sve tri velike ideologije dvadesetog stoljeća traži u prosvjetiteljskoj tradiciji i sekularizmu koji je nastupio pojavom renesanse i spontanim uzmicanjem Kršćanstva pred društvenim napretkom, odnosno "progresom". Progres je, dakle, postao bazom moderne utopije koja je zamjenila religiju. Nadalje, Gray tvrdi da je od Napoleona do Busha političko nasilje u službi postizanja utopije ili "kraja povijesti" postalo moderno sredstvo globalnog širenja utopističkih ideala. Što se tiče islamskog fundamentalizma, on spada u istu kategoriju moderne zapadnjačke tradicije. Gray kod osnivača radikalnog Islama Sayyida Qutba motive političkog djelovanja vidi ne u islamskoj tradiciji Asasina, već u modernom jakobinskom revolucionarnom nasilju.

Iako je na utopiju kao na najviše društveno dostignuće isključivo pravo polagala marksistička ljevica, raspadom Sovjetskog Saveza 1991. godine i propašću komunizma na Zapadu došlo je do ideološkog preustroja; ljevica je ušla u krizu identiteta dok je na desnici došlo do podjele na tzv. paleokonzervativce i neokonzervativce. Gray kronološki slijedi razvitak neokonzervativizma još iz vremena Nixonove administracije i frakcijskih sukoba realista predvođenih Henryem Kissingerom (koji se danas uglavnom ubrajaju među paleokonzervativce) te mladih jastrebova koji će činiti Bushevu neokonzervativnu elitu: Dick Chaney, Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz itd. Ideološki se aspekti milenarizma u bitnim karakteristikama reflektiraju kroz Bushev manihejski pogled na svijet, savez sa kršćanskim fundamentalistima te apokaliptičnim ratom protiv terorizma koji se vodi do konačnog istrijebljenja.

Pesimizmom prožeta studija, *Crna Misa* predviđa da će raspadom neokonzervativizma neminovno doći do obnove religije u njenom klasičnom smislu kao ključnog faktora u međunarodnim odnosima. Drugim riječima, Gray najavljuje vraćanje političkom realizmu čije zapadne tradicije sežu još od Machiavellia. Međutim, iako Gray na jedinstven način prikazuje povijesno-teorijsku cjelovitost doba ideologija, te vrlo lucidnim pristupom dokazuje uzročno-posljedičnu neminovnost njezina kraja, njegov rad ne otkriva mnogo o tom postliberalnom svijetu vraćenom svojim korjenima, odnosno religiji. Gotovo kao da nam servira pesimizam umjesto zaključka. Nadalje, Gray uspon i pad utopističkih ideologija promatra s pozicija zapadnjačkog teoretičara, uglavnom ignorirajući Islam kao jedan od najvažnijih međunarodnih faktora čime nije odgovoreno na vrlo važno pitanje; ako se zapad i vrati kršćanskim korijenima, kakav će biti odnos prema istoku?

S obzirom da je upravo na utopističkim ideologijama povijest dokazala svoju logiku, ali i cikličnost, ostaje samo da vidimo hoće li post-apokaliptično doba kako ga naziva Gray, preuzeti formu novog srednjovjekovlja kao posljedicu povijesne cikličnosti ili dijalektički gledano tek uskrsnuti neki novi milenaristički pokret.

Petar Popović